

УДК 81'373.611:070

СЛОВОТВІРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЛЕКСЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ НЕГАТИВНИХ ПРОЦЕСІВ У МОВІ ДРУКОВАНИХ ЗМІ

Калужинська Ю. В.

*У статті проаналізовано використання суфіксів та префіксів з метою надання словам негативного відтінку. З'ясовано, що деякі префікси, як наприклад **анти-**, **де-**, **квазі-** та **псевдо-** мають чітке негативне маркування, а отже і слова, утворені з їх допомогою матимуть негативну оцінку. А от префікси **ню-**, **нео-**, **про-** хоч і вважаються позитивними, та вживання їх зі словами, що вже мають негативне забарвлення робить такі новотвори теж негативно маркованими. Визначено, що словотворення є одним із продуктивних способів надання текстам друкованої періодики емоційного забарвлення.*

Прагнучи в мовному плані наблизитись до читача, автори газетних статей сучасної друкованої періодики вдаються до різних засобів вираження мовлення. Одним із способів вплинути на читача є використання емоційної лексики, що має на меті сформувати в адресата певну оцінку на ті чи ті події та явища, що відбуваються в суспільстві.

Зроблено висновок, що емоційну оцінку забезпечує та посилює вживання засобів словотвору, зокрема активне використання інішомовних префіксальних та суфіксальних морфем. Через низку екстралінгвальних факторів у мові друкованих мас-медіа спостерігається активне функціонування таких слів з негативною оцінкою.

***Ключові слова:** масова інформація, мовна норма, категорія експресивності, префікси, суфікси, новотвори.*

СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ ПОТЕНЦИАЛ ЛЕКСЕМ НА ОБОЗНАЧЕНИЕ НЕГАТИВНЫХ ПРОЦЕССОВ В ЯЗЫКЕ ПЕЧАТНЫХ СМИ

Калужинская Ю. В.

*В статье проанализировано использование суффиксов и префиксов с целью предоставления словам негативного оттенка. Выяснено, что некоторые префиксы, например **анти-**, **де-**, **квази-** и **псевдо-** имеют четкое негативное маркирование, а следовательно и слова, образованные с их помощью будут иметь негативную окраску.*

*А вот префиксы **ню-**, **нео-**, **про-** хоть и считаются положительными, но употребление их со словами, которые уже имеют негативную окраску, делает такие новообразования также негативно маркированными. Определено, что словообразование является одним из продуктивных способов предоставления текстам печатной периодики эмоциональной окраски.*

Стремясь в языковом плане приблизиться к читателю, авторы газетных статей современной печатной периодики прибегают к различным средствам выразительности речи. Одним из способов повлиять на читателя является использование эмоциональной лексики, которая имеет целью сформировать в адресата определенную оценку на те или иные события и явления, происходящие в обществе.

Сделан вывод, что эмоциональную оценку обеспечивает и усиливает употребления средств словообразования, в частности активное использование иностранных приставочных и суффиксальных морфем. По ряду экстралингвистических факторов, в языке печатных СМИ наблюдается активное функционирование таких слов с отрицательной оценкой.

Ключевые слова: *массовая информация, языковая норма, категория экспрессивности, приставки, суффиксы, новообразования.*

WORD BUILDING POTENTIAL OF LEXEME TO SHOW NEGATIVE PROCESSES IN THE LANGUAGE OF PRINT MEDIA

Kaluzhynska Y. W.

*The article analyzes the use of suffixes and prefixes in order to trigger negative connotation. It was found that some prefixes such as **anti-**, **de-**, **quasi-** and **pseudo-** are clearly negative, and therefore the words, formed with their help will also have negative evaluation. And such prefixes as **new-**, **neo-**, **pro-**, although are positive, but the using them with words that already have a negative connotation makes such growths also negatively marked. It was determined that the derivation is one of the productive way to provide texts of printed periodicals emotional coloring.*

In an effort to get closer to the reader in the linguistic aspect, the authors of newspaper articles of modern printed periodicals use different means of expressiveness of speech. One way to influence the reader is to use emotional vocabulary, which aims to create on the recipient some evaluate on different events and phenomena occurring in society.

It is concluded that emotional evaluation provides and enhances the use of means of word formation, including the active use of foreign prefixal

and suffixal morpheme. Because of a number of extralinguistic factors in the language of print mass media exists such words with negative evaluation.

Keywords: *mass information, language norm, category of expressiveness, prefixes, suffixes, neoplasms.*

Постановка проблеми. Висвітлюючи проблему «мова і суспільство», сучасні дослідники насамперед звертаються до сфери масової інформації. Показово, що саме мова мас-медіа стає об'єктом дослідження нових процесів у сфері лексики, оскільки розвиток засобів масової інформації наприкінці ХХ ст., зробив їх головним каналом поширення соціальної інформації в сучасному суспільстві [6, с. 32].

Актуальність роботи. Мова публіцистики, переважно підстилю ЗМІ, виходить на перше місце в процесах формування, творення і поширення нових виражальних засобів, функціонального перегрупування лексики, а найголовніше – витворення і закріплення нових мовних норм [6, с. 32].

Безперервні пошуки різноманітних засобів суб'єктивного вираження мовлення є характерною рисою сучасних періодичних видань. Для реалізації задуму публіцистові необхідно привернути увагу суспільства до певної проблеми, створити навколо неї бажану атмосферу сприймання, зацікавити аудиторію, подати своє ставлення й закласти його у свідомість читача, стимулювати ті чи інші практичні дії адресата. Впливова сила газетного тексту безпосередньо залежить (поряд з іншими факторами) від рівня володіння автором та реципієнтом емотивно-оцінними засобами мови.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мова преси протягом кількох десятиліть є об'єктом наукових зацікавлень українських науковців, зокрема М. А. Жовтобрюха [1], О. Д. Пономарева [4], Н. Ф. Непийводи [3], О. А. Сербенської [5], М. Г. Яцимірської [7] та ін.

Завдання та мета дослідження. У статті проаналізуємо використання суфіксів та префіксів з метою надання словам негативного відтінку. З'ясуємо, що деякі префікси, як: **анти-**, **де-**, **квазі-** та **псевдо-** мають чітке негативне маркування, а отже, і слова, утворені з їх допомогою матимуть негативну оцінку.

А от префікси **нюо-, нео-, про-** хоч і вважаються позитивними, та вживання їх зі словами, що вже мають негативне забарвлення робить такі новотвори теж негативно маркованими. Спробуємо визначити, що словотворення є одним із продуктивних способів творення слів для надання текстам друкованої періодики емоційного забарвлення.

Виклад основного матеріалу. В останні роки набули особливої актуальності проблеми, пов'язані з категорією експресивності. Насамперед це стосується її визначення, розмежування з категорією емоційності, виявлення потенціалу емотивноекспресивних мовних засобів у газетній комунікації. Детальний аналіз газетних текстів засвідчує, що емоційну оцінку забезпечує та посилює вживання засобів словотвору, зокрема активне використання іншомовних префіксальних та суфіксальних морфем.

Активним засобом творення емоційної та оцінної лексики в мові газет є префікси, багато з яких активізувало свої позиції останнім часом. Префікси, як і основи, упорядковують лексику в межах певних протиставлень, що налагоджують системні зв'язки між одиницями. Ці протиставлення стосуються оцінки ознак якості, часових відрізків, ставлення загалу до окремих осіб або до явищ суспільного життя, поведінки та діяльності людей [2].

Емоційно-оцінну лексику активно поповнюють слова зі значенням неприйняття чогось, спротиву або протидії чомусь з префіксом **анти-** (від грец. – протилежність, протидія, ворожість, заміну, іноді подібність). У мові друкованої періодики лексеми з таким префіксом мають виразне негативне значення (*антиукраїнський, антисемітизм, антиросійський, антирекламний, антирекорд, антинародний*). Напр.: «СБУ розслідує **антиукраїнську** діяльність Ківалова» (заг.) («Голос України», 18.04.2015); «В ЄС аж 5 країн – **антиукраїнці**» (заг.) («Вільна Україна», 10.04.2015); «Тільки вже не у вигляді танків та «Градів»..., а у вигляді дорогих костюмів і «мерсів» «республіканської» еліти, яка буде продовжувати нагнітати **антиукраїнську** риторичу в регіоні» («Українська правда», 06.10.2015); «Тому дуже важливо, щоб за це покарання, і держава звертала увагу не тільки на реальні прояви

антисемітизму, але й на безвідповідальне використання цих термінів» («Дзеркало тижня», 10.11.2014); *«Антиросійський графіті»* (заг.) («Сільські вісті», 30.12.2015); *«Попри активну антирекламну компанію, розгорнуту проти Лорак, її пісні далі є в ротатії більшості українських радіостанцій»* («Україна молода», 28.11.2014); *«Черговий антирекорд: курс долара спав до 16 гривень»* («Українська правда», 28.12.2015); *«Гривня: новий антирекорд»* (заг.) («День», 05.02.2016); *«Примаковим також було фактично визнано, що в Росії нині існує величезна проблема антисемітизму, шовінізму, неонацизму»* («Сільські вісті», 17.03.2015); *«З одного боку, Рада – проукраїнська, з іншого – антинародна»* («Народна воля», 29.01.2015).

У мові публіцистики кінця ХХ ст. активізувалися відіменні утворення з префіксом *де-*, що мають словотвірне значення «знищення, усунення, ліквідація чого-небудь», переважно реалій, характерних для недавнього минулого, а також негативних процесів і явищ сучасності. Слова з формантом *де-*, що активно функціонують у кількох мовах, нерідко розглядають як інтернаціоналізми. Проте зафіксовані утворення – це власне українські одиниці [6, с. 170]: *деінформація, дестабілізація*. Напр.: *«Меркель звинуватила Росію в дестабілізації Східної Європи»* (заг.) («День», 08.12.2014); *«Яценюк: У Путіна є кілька планів дестабілізації ситуації»* (заг.) («Українська правда», 19.04.2015); *«Водночас невідомі розповсюджують у Сватовому дезінформацію, щоб посіяти ще більшу паніку серед людей»* («Україна молода», 04.11.2015).

Подані вище лексеми виявляють чітку негативну оцінку на позначення процесів та станів у суспільстві, політичному житті країни та економічній сфері.

У поле оцінної лексики, що виражає негативне ставлення до явищ, осіб і підкреслює їхню несправжність, входять слова з похідними **квазі-** (у складних словах означає «позірний, несправжній, фальшивий») та **псевдо-** («несправжній, неправильний»): *псевдовикривальний, псевдовибори, квазівибори, псевдоволонтер, квазідопомога*. Напр.: *«І не зважаючи на всі псевдовикривальні заяви, основна мета яких – приховати злочини старої влади й олігархів, Кабмін послідовно рубатиме голови корупційній гідрі»* («Народна воля», 03.04.2015); *«Раніше*

повідомлялось про те, що в селі Медвежанка та селищі Володарськ 29 жовтня прихильники ЛНР організували виїзні «**псевдовибори**» («Дзеркало тижня», 30.10.2014); «Порошенко: скасування **псевдовиборів** на Донбасі допоможе його повернути» (заг.) («Українська правда», 06.10.2015); «Причина: організація і проведення **квazівиборів** на Донбасі 2 листопада, що стало «грубим порушенням Мінського протоколу від 5 вересня і поставило під загрозу зриву весь мирний процес» («Україна молода», 05.11.2014); «Обережно: **псевдоволонтери**» (заг.) («Урядовий кур'єр», 12.03.2015); «Президент України назвав такі конвої **квazідопомогою**» («Сільські вісті», 17.03.2015).

Лексеми із такими префіксами зустрічаються переважно у газетних текстах на воєнну тематику та негативно характеризують процеси, що відбуваються на окупованому Донбасі.

Для мови сучасної української періодики характерним є вживання іменників з іншомовним суфіксом **-фоб**, що позначає неприйняття чогось та **філ-** із словотвірним значенням – «великий любитель, пристрасний прихильник»: *ксенофобський, русофоб, українофобський, гомофобський, юдофобія, педофіл*. Пор.: «Чому в Угорщині ростуть **ксенофобські** та екстремістські настрої?» (заг.) («Високий замок», 05. 11.2015); «Кремль як головний **русофоб**» (заг.) («Українська правда», 03.07.2015); «Першою можливою версією знищення кінотеатру стала думка про **гомофобську** акцію, адже часом для підпау було обрано демонстрацію фільму, який зачіпає тему ЛГБТ-спільноти» («Україна молода». 31.10.2014); «Такі дії ще раз свідчать про **українофобський** характер інспірованих РФ подій на Донбасі» («Україна молода», 12.11.2014); «Через що його **юдофобія** стала ще смердючішою» («День», 05.02.2015); «Завершився суд над **педофілом**, якого затримали підлітки» (заг.) («Високий замок», 12.11.2014).

В орбіту негативно забарвлених одиниць залучено деякі лексеми із суфіксом **-ад(а)**, що первісно не мав оцінного значення. Традиційно його використовували для позначення періоду тривання чогось [2, с. 154]. У слові *коаліціада*, що активно вживалось у мові ЗМІ після виборів у 2014 році, цей суфікс підкреслює тривалий, спеціально затягнутий процес формування

нової коаліції: *«Коаліціада у новому парламенті обіцяє бути затяжною»* («Високий замок», 27.10.2014). У слові *виборіада* цей суфікс підкреслює затягування виборів на окупованих територіях Донбасу, очевидно з метою їх фальсифікації: *«Всі складові Донбаської «виборіади» на обличчя»* («Українська правда», 05.10.2015).

Посилення тенденції до префіксального вираження оцінного значення у сучасній пресі активізувало їхню здатність характеризувати часові виміри ознак, явищ [2]. Її виконує префікси **ню-**, **нео-**. У газетних текстах натрапляємо на вживання новотворів з цим префіксом з негативним відтінком: *«Спротив людей подібному **ню-голодомору**, щоправда, дозволяється, але тільки на Майданах, схвалених послами США»* («Вільна Україна», 27.03.2015); *«Путін і **неоцаризм**»* (заг.) («День», 14.11.2014).

Прихильне ставлення до чогось, на боці когось, дію в інтересах когось виражає запозичений в українській мові префікс **про-**. У мові газет, щоправда, лексеми з таким префіксом вжиті з негативною оцінкою. Характеризують вони зокрема політичні реалії сучасної України. Так, наприклад використання цього префіксу з лексемою олігархічний, схиляє читача до думки про прихильність до верхів суспільства. Оскільки ця лексема вже має негативне значення, то й новотвір з префіксом **про-** набуває негативного відтінку. А вживання цього ж префіксу з лексемою *сфремівський* вказує на прихильність до екс-депутата Єфремова, який, проте, не відзначився чесною політичною діяльністю. Напр.: *«Юрій Дерев'яно: «На жаль нинішній парламент навіть більш **проолігархічний**, ніж минулий»* (заг.) («Народна воля», 29.01.2015); *«... і він не забув ним скористатися для формування альтернативної, прийнятій до трансляції через **просфремівські** ЗМІ, думки»* («День», 09.04.2015).

Висновки. Прагнучи в мовному плані наблизитись до читача, автори газетних статей сучасної друкованої періодики вдаються до різних засобів увиразнення мовлення. Одним із способів вплинути на читача є використання емоційної лексики, що має на меті сформувати в адресата певну оцінку на ті чи ті події та явища, що відбуваються в суспільстві. Детальний аналіз газетних текстів засвідчує, що емоційну оцінку забезпечує

та посилює вживання засобів словотвору, зокрема активне використання іншомовних префіксальних та суфіксальних морфем. Через низку екстралінгвальних факторів, у мові друкованих мас-медіа спостерігається активне функціонування таких слів з негативною оцінкою.

Список використаних джерел

1. Жовтобрюх М. А. Мова української періодичної преси (кінець XIX – поч. XX ст.). – К. : Наукова думка, 1970. – 304 с.
2. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі : Монографія. – К. : Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2008. – 336 с.
3. Непійвода Н. Ф. Підтекстова інформація в сучасних ЗМІ // Мовні і концептуальні картини світу. – Вип. 6. – Кн. 2. – К., 2002. – С. 62–68.
4. Пономарев А. Д. Лексика греческого походження в сучасному українському мові : автореф. дис. ...канд. філол. наук. – К., 1974.
5. Сербенська О. А. Інновації у мові сучасних українських мас-медіа // 125 років Наукового товариства імені Шевченка : Зб. Наук. пр. і матеріалів, присвячений ювілею товариства. – Львів, 2001. – С. 158–177.
6. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації) : Монографія. – К. : Вид. центр КНЛУ, 2003. – 388 с.
7. Яцимірська М. Г. Мова газетної публіцистики // Журналіст України. – 1982. – № 9. – С. 38–40.

References

1. Zhovtobryukh M. A. Mova ukrayinskoyi periodychnoyi presy (kinecz XIX – poch. XX st.). – K. : Naukova dumka, 1970. – 304 s.
2. Klymenko N. F., Karpilovska Ye. A., Kyslyuk L. P. Dynamichni procesy v suchasnomu ukrayinskomu leksykoni : Monografiya. – K. : Vydavnychyj Dim Dmytra Burago, 2008. – 336 s.
3. Nepyvoda N. F. Pidtekstova informaciya v suchasnykh ZMI // Movni i konceptualni kartyny svitu. – Vy'p. 6. – Kn. 2. – K., 2002. – S. 62–68.
4. Ponomarev A. D. Leksyka grecheskogo proyisxozhdeniya v sovremennom yazyke : avtoref.dys. ...kand. filol. nauk. – K., 1974.
5. Serbenska O. A. Innovaciyi u movi suchasnykh ukrayinskyxh mas-media // 125 rokiv Naukovogo tovarystva imeni Shevchenka : Zb. Nauk. Pr. i materialiv, prysvyachenyj yuvileyu tovarystva. – L'viv, 2001. – S. 158–177.

6. Styshov O. A. Ukrayinska leksyka kincyа XX stolittya (na materialі movy zasobiv masovoyi informaciyi) : Monografiya. – K. : Vyd. centr KNLU, 2003. – 388 s.

7. Yacymirska M. G. Mova gazetnoyi publicystyky // Zhurnalist Ukrainy. – 1982. – № 9. – S. 38–40.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Калужинська Юлія Володимирівна, аспірант, викладач кафедри документознавства

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»

вул. Набережна 10, кв. 20, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., Україна 08404

e-mail: d.yulya.w@yandex.ua

ДАНИЕ ОБ АВТОРЕ

Калужинская Юлия Владимировна, аспирант, преподаватель кафедры документоведения

ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький государственный педагогический университет имени Григория Сковороды»

ул. Набережная 10, кв. 20, г. Переяслав-Хмельницький, Киевская обл., Украина 08404

e-mail: d.yulya.w@yandex.ua

DATA ON AUTHOR

Kaluzhynska Yuliia Wolodymyrivna, post-graduate student, teacher of Document Science Department

Pereyaslav-Khmenytsky Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University

Ukraine, Kyiv region, Pereyaslav-Khmelnytsky, Naberezhna Street 10, app. 20, 08404

e-mail: d.yulya.w@yandex.ua
